

**XITOIY TILIDAGI QIYOSLASH KONSTRUKSIYALARDA
KLIMAKS VA ANTIKLIMAKS HODISALARI**
(Comparative constructions in chinese Climax and anticlimax events)

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2022-20-258-269>

Adiba Botir qizi Maxamadtoirova

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti,
Tarjimashunoslik va xalqaro jurnalistika kafedrası o‘qituvchisi,
mail.: maxamadtoirova@mail.ru; tel.: +998935705769

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola hozirgi xitoy tilida qiyoslash konstruksiyalarida gradatsiya munosabatining ifodalanishiga qaratilgan bo‘lib, qiyoslash konstruksiyaalri orqali gradatsiya sodir bo‘lsa, qanday usullar orqali amalga oshishi haqida o‘rganilgan. Zamonaviy xitoy tilida narsa va hodisalar, holat va sifatlar hamda darajalardagi o‘zaro farqlarini yoki bir xilligini ifodalashning ko‘p usullari mavjud bo‘lib, ular asosan holat yoki xususiyatdagi farqlarning qay darajada yuqori yoki pastligini taqqoslashda qo‘llaniladi. Shu bilan birga gapning stilistik jihatdan lo‘nda va ravon bo‘lishiga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: qiyos, taqqos, o‘xshatish, qiyosiy daraja, qiyos obyekti, qiyos subyekti, konstruksiya, gradatsiya..

ABSTRACT

This article focuses on the expression of the gradation relationship in comparative constructions in modern Chinese, and explores the methods by which gradation occurs when comparative constructions occur. In modern Chinese, there are many ways to express differences or similarities between things and events, situations and qualities, and also levels, to add they are mainly used to compare differences in high or low a situation. At the same time, it helps to make the speech stylistically brief and fluent.

Keywords: compare, comparison, analogy, comparative degree, object of comparison, subject of comparison, construction, gradation.

KIRISH

Gradatsiya lisoniy birliklarning (yoki bir xil shakldagi nutq birliklarining) ifodada ma‘noni, ahamiyatlilikni yoki his-tuyg‘u to‘lqinini “bosqichma-bosqich kuchaytirib yoki pasaytirib borishni ta‘minlovchi tartibda joylashuvi”[Galperin I.R,

1997.,219.] usulidir. Bunga ko‘ra so‘zlovchi berayotgan bahonining darajama daraja o‘sib borishi yoki pasayib borishida leksik birliklarni joylashuvi orqali yuzaga chiqadi. Lekin xitoy tili morfologik emas, balki sintaktik qurilishga ega bo‘lgan til ekanligi sababli, yuqorida keltirilgan ta‘rifga ko‘ra, bosqichma-bosqich kuchaytirib yoki pasaytirib borishni ta‘minlovchi tartibda joylashuvi konstruksiyalar orqali amalga oshadi [1:93]. Xoh badiiy nutq, hox ilmiy va xoh publistik nutq bo‘lsin, unda gradatsiya hodisasi o‘ziga xos tarzda yuzaga chiqadi. Nutq ko‘rinishi qanday bo‘lishidan qat‘i nazar, unda o‘zaro darajaviy tengsizlikka ega bo‘lgan tushuncha yoki mazmun ifodalovchi til birliklari aniq bir maqsadni ko‘zlagan holda yonma-yon, ketma-ket qo‘llanilar ekan, natijada gradatsiya hodisasi yuzaga chiqishi tabiiydir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Gradatsiya hodisasini ifoda usuliga ko‘ra, uch guruhga bo‘lib o‘rganiladi. Ya‘ni, bir matnda ma‘no yoki mazmunning darajama-daraja o‘sib yoki pasayib borishi quyidagi uch usul bilan ifodalanishi mumkin:

- mantiqiy (logik) usul;
- emotsional usul;
- miqdoriy (kvantativ) usul [2:34].

Mantiqiy gradatsiya tarkibiy qismlar o‘rtasida ularning o‘zlari aks ettirgan tushuncha va fikrlar nuqtai nazaridan qaraganda ko‘rinuvchi nisbiy ahamiyat orqali yuzaga chiqariladi. Bu ko‘rinishdagi gradatsiya ham obyektiv, ham subyektiv yondashuvni o‘z ichiga oladi. Boshqacha qilib aytganda, gradatsiyaning tarkibiy qismlari o‘rtasidagi nisbiy darajalash so‘zlovchining nuqtai nazaridan kelib chiqib yoki ushbu tushuncha va fikrlarning asl nisbiy ahamiyatlari o‘rtasidagi farqlardan kelib chiqqan holda hosil qilinishi mumkin. Masalan:

1.这西门庆仔细端详那妇人,比初见时越发标致。

Zhè Xīmén Qìng zǐxì duānxiáng nà fù rén, bǐ chū jiàn shí yuèfā biāozhì.

Simen Ching diqqat bilan ayolga qaradi. U birinchi marta ko‘rganidan ham chiroyli edi.

2.近两年来,他越发显得瘦了。

Jìn liǎng niánlái, tā yuèfā xiǎndé shòule.

So‘nggi ikki yil ichida, u yanada ozib ketgandek ko‘rinadi.

3 黑暗中,桌上的明珠越发熠熠生辉。

Hēi’àn zhōng, zhuō shàng de míngzhū yuèfā yìyì shēng huī.

Qorong‘ulikda, stol ustidagi marvarida yanada ko‘proq porlaydi.

Bahor bayrami o‘tgandan so‘ng, havo xarorati yanada sovib ketdi.

Yuqoridagi misollarda ko‘rishimiz mumkin-ki, birinchi gapda ayolning birinchi marotaba ko‘rganidan chiroyli bo‘lib borgani, ikkinchi gapda uning yanada ozib ketgandek ko‘rinishi, qo‘rong‘u xonada marvaridning yanada ko‘proq porlashi, nisbiy darajalash so‘zlovchining nuqtai nazaridan kelib chiqib yoki ushbu tushuncha va fikrlarning asl nisbiy ahamiyatlari o‘rtasidagi farqlardan kelib chiqqan holda hosil qilingan [3:45].

Gradatsiya hodisasining yana boshqa bir turida his-tuyg‘u to‘lqinini ifodalovchi tushunchalar bosqichma-bosqich tartibda joylashtirilganligi sababli, bu turga mansub holatlar emotsional gradatsiya ko‘rinishlari deb ataladi. Emotsional gradatsiya his tuyg‘u to‘lqinini tobora, bosqichma-bosqich kuchayib yoki pasayib borishi bilan yuzaga chiqadi. Masalan:

1. 我一天比一天想家。

Wǒ yītiān bǐ yītiān xiǎng jiā.

Men kundan kung uyimni sog‘inib ketayapman.

2. 他越看越爱你。

Tā yuè kàn yuè ài nǐ.

U seni ko‘rgani sari yaxshi ko‘rib qolayapti.

3. 我的爸爸越来越冷静。

Wǒ de bàba yuè lái yuè lěngjìng.

Otam borgan sari sokin bo‘lib bormoqda.

Yuqoridagi misollardan ko‘rinib turibdi-ki, ushbu gaplarda his tuyg‘u to‘lqinini tobora, bosqichma-bosqich kuchayib yoki pasayib borishi, birinchi gapda “men”i uyini sog‘inayotgani, uni brogan sari yaxshi ko‘rib qolayotganini, otasini sokin bo‘lib borayotgani orqali emotsional gradatsiya ko‘rinishi ifodalanmoqda.

Ifoda usuliga ko‘ra gradatsiyaning uchunchi turi miqdoriy (kvantativ) gradatsiya hisoblanadi. Bunda ifodalanayotgan tushunchaning hajmi, miqdorining yaqqol o‘sib yoki kamayib boeishini ko‘rishimiz mumkin. Bunday gaplarda biror gap bo‘lagi vazifasidagi sonlar yoki miqdor ravishlari tadrijiy ravishda oshib yoki kamayib boradi [4:121]. Masalan:

1. 发行数量一年比一年增加。

Fāxíng shùliàng yìnián bǐ yìnián zēngjiā.

Tarqatish miqdori yildan yilga ko‘paymoqda.

Albatta, bu holatlarda gradatsiyani komponentlarini tashkil etuvchi soʻzlar oʻrtasida maʼlum bir semantik oʻzgarish yuz bermaydi, lekin ifoda ahamiyati asosiy oʻrin egallab, ular yuroridagi guruhlariga ajratishimiz mumkin.

Shu bilan birga gradatsiya usuli orqali yuzaga chiqqan nutq koʻrinishlarida maʼlum bir belgi darajalanadi. Boshqichma-bosqich kuchayib yoki pasayib boruvchi muayyan bir belgi, turli koʻrinishlarda ifodalanishi mumkin. Ifoda usuliga koʻra, gradatsiya usulini ikkiga ajratib oʻrganiladi: 1) leksik gradatsiya; 2) sintaktik gradatsiya [7:121].

Garchand ilmiy tadqiqot ishimiz leksik gradatsiyadan uzoq boʻlsada, shu oʻrinda biroz maʼlumot berib oʻtamiz. Gradatsiya usulining baʼzi koʻrinishlarida uni tashkil qiluvchi komponentlarning sintaktik jihati emas, balki leksik-semantik ahamiyati ortiqroq boʻladi. Shu sababli bu holatda shakllangan gradatsiya hodisasini leksik gradatsiya, deb atash maqsadga muvofiqdir.

Leksik gradatsiya hodisasi ularning oʻzaro sintajtik aloqasidan kelib chiqadigan natija emas, balki ularning har biri yakka-yakka holda ifodalanadigan maʼnolar oʻrtasidagi leksik-semantik munosabatlarning mavjudligini yuzaga chiqaradi. Leksik gradatsiyalarni ham oʻz ichida ikkiga boʻlib oʻrganish mumkin. Ilmiy tadqiqot ishimiz sintaktik gradatsiya bilan bogʻliq boʻlganligi uchun va xitoy tili boshqa tillardan farqli oʻlaroq iyerogliflardan tashkil topganligi sababli, ushbu ilmiy tadqiqot ishida sintaktik gradatsiya hodisasi, xitoy tilidagi qiyoslash mazmunidagi grammatik konstruksiyalar asosida amalga oshirilishini tahlil qilib chiqamiz. Sintaktik gradatsiya koʻrinishida ifoda material sintaktik butunlikdan iborat boʻladi. Sintaktik gradatsiya usulini mazmuniy gradatsiya deb ham atash mumkin [5:98].

Shu ham taʼkidlab oʻtishimiz lozim-ki, ilmiy tadqiqot ishimizning obykti qiyoslash mazmunidagi konstruksiyalar boʻlganligi sababli, biz ushbu sintaktik gradatsiya hodisasini, qiyoslash mazmunidagi grammatik konstruksiyalar orqali, ularning gapdagi oʻrni, sintaktik xususiyatlariga koʻra sintaktik tahlilga tortib koʻrib chiqamiz.

Qiyoslash mazmunidagi konstruksiyar oʻzining hilma xilligi bilan boshqa konstruksiyalardan ajralib turadi. Lekin ularning hammasi ham gradatsiya munosabatni ifodalovchi konstruksiyalar qatoriga kirmaydi. Chunki, yuqorida keltirib oʻtilgan bir qator gradatsiyaga keltirilgan taʼriflar, olimlarning yondoshuviga koʻra, gradatsiya lisoniy birliklarning ifodada maʼnoni, ahamiyatlilikni yoki his-tuygʻu toʻlqinini “bosqichma-bosqich kuchaytirib yoki pasaytirib borishni taʼminlovchi tartibda joylashuvi” usulidir [6:143]. Bunga koʻra soʻzlovchi berayotgan bahoning

darajama daraja o‘sib borishi yoki pasayib borishida leksik birliklarni joylashuvhi orqali yuzaga chiqadi. Darajalash ma’lum bir uslubiy maqsadda muayyan bir muallif tomonidan yuzaga tadrijiy ketma-ketlikka ega bo‘lgan kuchayish va pasayish usulidi bo‘gani uchun ham, qiyoslash mazmunidagi konstruksiyalarning xammasi ham gradatsiya munosabatini ifodalamaydi. Faqatgina ifodalayotgan ma’nosi avvalgi holatiga nisbatan bosqichma-bosqich, tadrijiy yo‘l bilan o‘zgarib borishini ifodalaydigan konstruksiyalarni tanlab olib, ularni tahlil qilib chiqdik. Bular quyidagi konstruksiyalar:

1. [一 yì + hisob so‘z + 比 bǐ + son 一 yì + hisob so‘z].

2. [Ega+ 越来越 yuèláiyuè+kesim (sifat yoki fe‘l)].

3. [Ega+kesim(越 发 yuèfā+X)] ushbu konstruksiyaning ifoda usuli va grammatik xususiyatiga ko‘ra quyidagicha ko‘rinishi ham mavjud:

Birinchi konstruksiya: [一 yì + hisob so‘z + 比 bǐ + son 一 yì + hisob so‘z] orqali darajaning asta sekinlik bilan o‘zgarishi. Gap tuzilishida:

1. 一年比一年 yìnián bǐ yìnián yildan yilga;

2. 一天比一天 yìtiān bǐ yìtiān kundan kunga;

3. 一次比一次 har safar, borgan sari degan ma’nolarni anglatadi.

Ushbu konstruksiyalardan foydalanganimizda, ular gapda hol vazifasida kelib, darajadagi farqni asta sekinlik bilan o‘zgarib borayotganini bildiradi [刘月化等著. 实用现代汉语语法.– 北京: 商务印书馆, 2001;

839.]. Masalan:

1. 他身体一天比一天好了。

Tā shēntǐ yìtiān bǐ yìtiān hǎole .

Uning sogligi kundan kunga yaxshilanmoqda.

2. 发行数量一年比一年增加。

Fāxíng shùliàng yìnián bǐ yìnián zēngjiā.

Tarqatish miqdori yildan yilga ko‘paymoqda.

Daraja asta sekinlik bilan o‘zgarib borayotgan gaplarda, 比 bǐ old ko‘makchisining oldi va orqasidan bir vaqtda 一 yì hisob so‘z (yoki hisob so‘z harakteridagi ot) ni qo‘yish orqali foydalanamiz. Uning qabul qilingan ko‘rinishi quyidagicha bo‘lib, “一 yì + hisob so‘z + 比 bǐ + son 一 yì + hisob so‘z” gapda to‘liqla vchi vazifasida keladi [8:99]. Unga quyidagilarni misol qila olamiz:

1. 他的病一天比一天厉害。

Tā de bìng yītiān bǐ yītiān lìhài.

Uning kasali kundan kunga kuchayib bormoqda.

2. 我们的生活一天比一天好。

Wǒmen de shēnghuó yītiān bǐ yītiān hǎo.

Bizning xayotimiz kundan kunga yaxshilashib bormoqda.

3. 尽管老师的身体一天比一天差, 却依然坚持为我们上课。

Jǐnguǎn lǎoshī de shēntǐ yītiān bǐ yītiān chā, què yīrán jiānchí wèi wǒmen shàngkè.

Garchand ustozning sog‘liklari kundan kunga yomonlashib borsa ham, hali xam bizlar uchun sabot bilan dars o‘tmoqdalar.

Lekin bunday formani egadan oldin qo‘yish mumkin emas. Masalan:

1. 天气一天比一天凉快了。

Tiānqì yītiān bǐ yītiān liángkuài le.

×一天比一天天气凉快了。

Yītiān bǐ yītiān tiānqì liángkuài le.

Havo kundan kunga sovib bormoqda.

2. 人民的生活一年比一年丰富。

Rénmín de shēnghuó yìnián bǐ yìnián fēngfù.

×一年比一年人民的生活丰富。

Yìnián bǐ yìnián rénmin de shēnghuó fēngfù.

Aholining hayoti yildan yilga boyib bormoqda.

3. 他的考试成绩一次比一次好。

Tāde kǎoshì chéngjì yíci bǐ yíci hǎo.

×一次比一次他的考试成绩好。

Yíci bǐ yíci tāde kǎoshì chéngjì hǎo.

Uning imtixon natijalari har safar yaxshilanmoqda.

Yuqoridagi misollardan ko‘rinib turibdiki, bunday usul orqali biz natijadagi darajaning birdaniga emas, balki asta sekinlik bilan o‘zgarib borayotganini kuzatishimiz mumkin. Bunda qiyoslanayotgan bir holat yoki vaziyat avvalgisiga nisbatan teng emas. Shu bilan birga ortiq yoki kamligi ham asta sekinlik bilan o‘zgarayotganini ifodalaydi.

Shuni ham ta’kidlab o‘tishimiz lozim-ki, xitoy tilida [一yì + hisob so‘z + 比bǐ + son 一yì + hisob so‘z] konstruksiyasi orqali gradatsiya hodisasining amalga oshishi

boshqa konstruksiyalarga qaraganda boydir. Ya’ni, agarda konstruksiyada berilgan hisob soʻzni “kun 天tiān” soʻzini qoʻyadigan boʻlsak 一天比一天yìtiān bǐ yìtiān kundan kunga, “yil 年nián” soʻzini qoʻyadigan boʻlsak 一年比一年yìnián bǐ yìnián yildan yilga, “martta 次” soʻzini qoʻyadigan boʻlsak 一次比一次 har safar degan maʼnoni anglatadi va biror bir voqea, hodisa darajasini kundan-kunga, yildan-yilga, borgan sari oʻzgarib borayotganini bildiradi.

Ikkinchi konstruksiya: [Ega+ 越来越 yuèlái yuè+kesim (sifat yoki fe’l)]orqali darajaning asta sekinlik bilan oʻzgarishi.越来越 yuèlái yuè shaxs yoki predmetning soʻnggi vaqtda toʻxtovsiz rivojlanishi va oʻzgarishlarini taqqoslab keladi.越来越 yuèlái yuè oʻzbek tiliga borgan sari, tobora deb tarjima qilinib, biror holatning avvalgisiga nisbatan darajasini koʻtarilgani yoki pasayganini ifodalaydi. Bunday gaplarning modeli quyidagicha koʻrinishga ega: [Ega+ 越来越 yuèlái yuè+kesim (sifat yoki fe’l)]. Masalan:

1. 她越来越漂亮了。

Tā yuèlái yuè piàoliang le.

U borgan sari chiroyli boʻlib bormoqda.

2. 他越来越想学中文了。

Tā yuèlái yuè xiǎng xué zhōngwén le.

U borgan sari xitoy tilini oʻrganishni hohlayapti.

Gaplarda 越来越 yuèlái yuè orqali qiyosni ifodalayotgan vaqtda,越来越 yuèlái yuè oddiy feʼllar oldidan qoʻllanilmaydi. Agarda feʼllar oldidan kelsa, quyidagicha koʻrinishda boʻlishi kerak [10:120]. Masalan:

风刮得越来越大了。

Fēng guā dé yuèlái yuè dà le.

Shamol brogan sari kuchayib bormoqda.

越来越 yuèlái yuè ketidan keluvchi kesim oʻzgaruvchi tomonni ifodalashi kerak. Odatda sifat yoki ichki kechinmalarni ifodalovchi feʼl bilan toʻldirilib keladi. Bunga yuqorida keltirilgan misoldagi 大 dà misol boʻla oladi.

越来越 yuèlái yuè soʻngi vaqtlardagi darajaning oʻzgarishini ifodalash bilan birga, oʻzgarishning oʻzini ham ifodalab keladi, undan keyin yana daraja ravishlari 很 hen,非常 fēicháng, 比较 bǐjiào kabilarni qoʻllanilmaydi.

Shu bilan bir qatorda [...越...越...] konstruksiya shaklida ham qoʻllaniladi. Buni batafsuli quyidagi konstruksiyalar va misollar orqali koʻrib chiqamiz.

Birinchi konstruksiya [Ega+kesim(越 yuè+fe'l+越 yuè+sifat)]. Masalan:

1. 汉语越学越难了。

Hànyǔ yuè xué yuè nán le.

Xitoy tili o'rgangan sari qiyinlashdi.

2. 雪越下越大了。

Xuě yuè xiàyuè dà le.

Qor yog'gan sari kattalashdi.

Bu yerdagi misollardan ko'rishimiz mumkin-ki, birinchi 越 yuè dan so'ng fe'l. ikkinchi 越 yuè dan so'ng sifat ishlatilgan va ushbu fe'lning sifatini borgan sari ko'tarilib borayotgani ifodalanmoqda.

Ikkinchi konstruksiya [Ega+kesim(越 yuè+sifat+越 yuè+sifat)]. Masalan:

1. 苹果越大越甜。

Píngguǒ yuè dàyuè tián.

Olma kattalashgani sari shirinlashmoqda.

2. 挑战越大, 我越兴奋。

Tiǎozhàn yuè dà, wǒ yuè xīngfèn.

Qiyinchilik kattalashgani sari, tobora hayajonlanaman.

Ushbu misollarda sifatni borgan sari kuchaytirib qo'llanilmoqda.

Uchinchi konstruksiya: [Ega+kesim(越 yuè+sifat+越 yuè+fe'l)]. Masalan:

1. 你越小气, 别人就越讨厌您。

Nǐ yuè xiǎo qì, biérén jiù yuè tǎoyàn nín.

Sen qanchalik qizg'anchiq bo'lsang, boshqa odamlarni shunchalik joniga tegasan.

2. 孩子越小越需要爱。

Háizi yuè xiǎo yuè xūyào ài.

Bolalar qanchalik kichkina bo'lsa, shunchalik yaxshi ko'riladi.

Yuqorida keltirilgan misolga ko'ra, sifatning borgan sari fe'l orqali darajasi ko'tarilishi keltirilmoqda.

To'rtinchi konstruksiya: [Ega+kesim(越 yuè+fe'l+越 yuè+fe'l)]. Masalan:

1. 我越学中文, 越觉得中文很难。

Wǒ yuè xué zhōngwén, yuè juéde zhōngwén hěn nán.

Men xitoy tilini o'rganim sari, tobora qiyinlashib borayotganini his qilayapman.

2. 我越看, 越喜欢。

Wǒ yuè kàn, yuè xǐhuān.

Ko‘rganim sari, tobora yaxshi ko‘rib bormoqdaman.

Ushbu misollardan shu ko‘rinib turibdiki, bu yerda ikkita ish harakati bir biriga bog‘liq holda rivojlanib, ko‘tarilib bormoqda.

医生月老越有经验。

Yīshēng yuè lǎo yuè yǒu jīngyàn.

Doktor qanchalik qari bo‘lsa shunchalik tajribasi boy bo‘ladi.

Uchinchi konstruksiya: 越发 yuèfā orqali darajaning asta sekinlik bilan o‘zgarishi. 越发 yuèfā orqali qiyos ifodalanganda tobora, yanada degan ma’nomlarni ifodalaydi va asosan hozirgi vaqt o‘tmish bilan qiyoslanadi. Ma’lum bir narsa, hodisaning avvalgiga nisbatan o‘zgariganini bildiradi. Masalan:

1. 这西门庆仔细端详那妇人, 比初见时越发标致。

Zhè Xīmén Qìng zǐxì duānxiáng nà fù rén, bǐ chū jiàn shí yuèfā biāozhì.

Simen Ching diqqat bilan ayolga qaradi. U birinchi marta ko‘rganidan ham chiroyli edi.

Shu bilan birga 越发 yuèfā tobora, yanada degan ma’nomlarni ifodalaydi va biror bir inson, narsa yoki hodisaning avvalgiga nisbatan o‘zgariganini ifodalaydi. Shu bilan uning hozirga va avvalgi holati orasida qiyos amalga oshadi. Masalan:

1. 近两年来, 他越发显得瘦了。

Jìn liǎng niánlái, tā yuèfā xiǎndé shòule.

So‘ngi ikki yil ichida, u yanada ozib ketgandek ko‘rinadi.

2. 过了春节, 天气越发凉快了。

Guòle chūnjié, tiānqì yuèfā liángkuāile.

Bahor bayrami o‘tgandan so‘ng, havo xarorati yanada sovib ketdi.

越发 yuèfā qo‘llanilishi jihatidan “越”yoki “越是” bilan qo‘llanilib, “越... 越...” konstruksiyasi kabi ma’noni ifodalaydi. [越(是)... 越发, 越...越...] ushbu shaklda, gapning birinchi qismida sodir bo‘lgan holat tufayli, ikkinchi qismida u holatning yanada chuqurlashganini bildiradi [11:76]. Masalan:

1. 观众越多, 他们演得越发卖力气。

Guānzhòng yuè duō, tāmen yǎn dé yuèfā mài lìqì.

Tomoshabinlar qanchalik ko‘p bo‘lsa, ular shunchalik bor kuchi bilan ijro qilishadi.

2. 越是性急, 越发容易出差错。

Yuè shì xìngjí, yuèfā róngyì chū chāi cuò.

Qanchalik shoshilsa, shunchalik xato qilish ehtimoli shunchalik yuqori bo‘ladi.

Quyida yana bir necha misollar orqali 越发 yuèfā qo‘llanilishini ko‘rib chiqamiz:

1. 在小叔的努力下, 饭馆的生意蒸蒸日上, 越发红火。

Zài xiǎo shū de nǚlì xià, fànguǎn de shēngyì zhēngzhēng rìshàng, yuè fà hóng huó.

Kichkina amakimning sa’y-harakatlari tufayli restoran biznesi tobora rivojlanib, gullab-yashnamoqda.

2. 她穿上这条裙子, 越发楚楚动人了。

Tā chuān shàng zhè tiáo qúnzi, yuèfā chǔchǔ dòng rén le.

U bu yubkani kiyib, yanada maftunkor bo‘lib qoldi.

3. 听到这一振奋人心的消息, 同学们越发有干劲了。

Tīng dào zhè yī zhèn fèn rén xīn de xiāo xī, tóng xué men yuè fā yǒu gàn jìn g le.

Ushbu hayajonli yangilikni eshitib, talabalarda g‘ayrat yanada kuchayib ketdi.

4. 黑暗中, 桌上的明珠越发熠熠生辉。

Hēi ‘àn zhōng, zhuō shàng de míng zhū yuè fā yì yì shēng huī.

Qorong‘ulikda, stol ustidagi marvarida yanada ko‘proq porlaydi.

Yuqoridagi gaplarda 越发 yuèfā+sifat shaklida qo‘llanilgan bo‘lib, birinchi gapda restoran daromadi avvalgiga nisbatan yanada rivojlanganligi, ikkinchi gapda qiz shu yubkani kiygandan so‘ng avvalgidanda go‘zallashganini, uchinchi gapda yangilikni eshitganda so‘ng talabalar avvalgiga nisbatan g‘ayratli bo‘lishganini, to‘rtinchi gapda marvaridning qorong‘uda yanada ko‘proq porlashi yorug‘dagiga nisbatan taqqoslanmoqda.

越发 yuèfā+X konstruksiyasini ayrim tilshunoslarning fikriga ko‘ra qiyoslash tizimiga kiruvchi konstruksiyalar qatoriga kiritmaydilar. Chunki, 越发 yuèfā ma’noni yanada chuqurlashtirishda qo‘llanadi. Lekin biz ushbu ilmiy tadqiqot ishimizda Zhāng Línjié fikriga qo‘shilgan holda, uni qiyos tizimiga kiruvchi konstruksiyalarga kiritdik. Bunda hozirgi natija avvalgisiga nisbatan chuqurroq bo‘lganligi, uni avvalgi holati bilan solishtirilayotgani uchun.

Shunday qilib, 越来越 yuè lái yuè, 越发 yuèfā, 一天比一天 yī tiān bǐ yī tiān darajaning asta sekinlik bilan o‘zgarib borishini ifodalovchi sinonim qiyos konstruksiya hisoblanadi [12:59]. Ushbu konstruksiyalar ishtirokida yasalgan gaplarning tarjimasini, semantik kategoriyasi xususiyatlaridan kelib chiqib va undagi

mavjud omillarni hisobga olgan holda amalga oshirish maqsadga muvofiq. Ular anglatayotgan ma’no gapning ichki va tashqi omillari bilan bevosita bog‘liq.

XULOSA

Maqola tahlili natijalari quyidagi xulosalarni keltirib chiqardi:

1. Gradatsiya lisoniy birliklarning ifodada ma’noni, ahamiyatlilikni yoki his-tuyg‘u to‘lqinini “bosqichma-bosqich kuchaytirib yoki pasaytirib borishni ta’minlovchi tartibda joylashuvi” usuli ekanligi, unga ko‘ra so‘zlovchi berayotgan bahoning darajama daraja o‘sib borishi yoki pasayib borishida leksik birliklarni joylashuvi orqali yuzaga chiqishi va uning ikki turi: klimaks (ko‘tarilish) va antiklimaks (pasayish) turi borligi aniqlandi.

2. Gradatsiya hodisasini ifoda usuliga ko‘ra, uch guruhga: mantiqiy gradatsiya, miqdoriy gradatsiya, emotsional gradatsiyaga bo‘linadi. Ifoda usuliga ko‘ra: leksik gradatsiya va sintaktik gradatsiyaga bo‘lib o‘rganilishi keltirildi.

3. Darajaning asta sekinlik bilan o‘zgarib borishini ifodalovchi konstruksiyalar 一天比一天+X vaqt o‘lcho‘vida asta seki o‘zgarib turadigan doimiy nuqta, 越来越 +X konstruksiyasi vaqt o‘lcho‘vida cho‘zilgan diogonal chiziq, 越发 +X vaqt o‘lchovining ikki nuqtasi ekanligi, bunda ushbu konstruksiyalar orqali darajaning avvalgiga nisbatan ko‘tarilib yoki pasayishini ifodalashi aniqlandi.

4. 越来越, 一天比一天, konstruksiyalari bilan birga darslik va o‘quv adabiyotlariga kiritilmagan 越发 yuèfā konstruksiyasi tahlil qilindi va ularning bir biridan farqli, o‘xshash tomonlari va qo‘llash usullari ko‘rib chiqildi. Shu bilan birga o‘zbekzabon talabalarning ushbu konstruksiyalarni qo‘llashda kelib chiqadigan bir qator muammolar tahlil qilindi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Mamaziyayev O.X. (2004). O‘zbek poetik nutqida xiazm va gradaysiya. Fil.fan.nom. ... diss. – Farg‘ona, – 161 b.
2. Shomaqsudov I., Rasulov I., Qo‘ng‘urov R., Rustamov H. (1983). O‘zbek tili stilistikasi. Toshkent.: O‘qituvchi, – 362 b.
3. Steube A. (1968). “Graddation der Grammatikalitat”. In “problem det strukturellen Grammatik und Semantik”. Leipzig.
4. Шендель Е.И. (1970). «Градация грамматичности». Ан.языке в школе. №1. – Москва. Просвещение, – 378 с.
5. Квятковский А. (1992). Поэтический словарь. – М.: Сов.энц., – 578 с.

6. Драгунов А.А. (1992). Грамматическая система современного китайского языка. – Ленинград. – 250 с.
7. Задоев Т.К., Хуан Шуин. (1996). Основы китайского языка. – М.: Наука. – 245 с.
8. Карцевский С. (1976). Сравнение. Вопросы языкознания. №1. – Москва: Муравей. – 180 с.
9. Хашимова, С. А. (2021). ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОМ КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1*(Special Issue 1), 268-285.
10. Хашимова С. On some features of teaching foreign language for students of non-philological areas at the initial stage. – 2019. – Евразийское Научное Объединение. – С. 334-338.
11. Насирова, С. А. (2019). Языковая политика в Китае: идентификация общественно-политической терминологии. In *Китайская лингвистика и синология* (pp. 384-387).
12. Насирова, С. А. (2021). ВОЕННАЯ СИСТЕМА ДРЕВНЕГО КИТАЯ: ОБЗОР ТЕРМИНОВ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1*(Special Issue 1), 139-146.
13. Hashimova, S. A., & Nasirova, S. A. (2021). FEATURES OF FORMING OF ANIMATED NOUNS WITH THE AFFIXES IN MODERN CHINESE LANGUAGE. *Journal of Central Asian Social Studies, 2*(04), 1-10
14. Nasirova, S. A. (2020). CONCEPTS OF 中国梦想" CHINESE DREAM" AND 类命运共同" COMMUNITY OF THE ONE FATE OF HUMANITY"—A LINGUISTIC AREA. *Journal of Central Asian Social Studies, 1*(01), 05-14.
15. Abdullaevna, N. S. (2020). Lexical-semantic and cognitive specifics of political discourse (based on Si Jinping's speeches). *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 10*(5), 1086-1092.
16. 刘月化等著. (2001). 实用现代汉语语法. – 北京: 商务印书馆. – 840 页.
17. 李德津, 程美珍. (2008). 外国人实用汉语语法. – 北京: 北京语言大学出版社. – 652 页.
18. 戴雪梅, 张若莹. (1999). 实用汉语语法三百点. – 北京: 新世界出版社出版. – 240 页
19. 故播刘. (2003). 实用现代汉语语法. – 北京: 新世界出版社出版. – 455 页.